سوال : عدم اجرای قانون بودجه سال (۸۵ و ۸٦) درخصوص تعرفه کالاهای وارداتی و بی‌ثباتی در نرخ تعرفه‌ها از جمله شکر و برنج و ...

قبل پرداخت به مصداق سوال لازم است بطور مختصر درباره تعرفه و رشد آن طی سالهای گذشته تحلیلی صورت گیرد.

مطابق جدول زیر نرخ موثر تعرفه در سال ۱۳۸۱ حدود ۷ درصد بوده که این عدد در سال ۱۳۸٦ به حدود ۱۰ درصد افزایش یافته است.

لازم به ذکر است که براساس تصمیمات مجلس محترم قرار بود نرخ موثر تعرفه در سال ۸۵ از حدود ۹/۵٪ به ۱٦٪ افزایش یابد که این به معنای ٦۰٪ افزایش در همه تعرفه‌ها بود. از آنجا که این تصمیم تورم بسیار زیادی بر کالاهای مختلف و بویژه مصرفی وارد می‌کرد، وزارت بازرگانی علی رغم تشریح دلایل مخالفت و مشخص کردن آثار این تصمیمات نهایتاً، بعد از چاپ کتاب تعرفه‌ها که اوایل اسفند صورت گرفت، مجدداً به دلیل رعایت مصوبات مجلس شورای اسلامی تصمیم به افزایش حدود ۱۱۰۰ ردیف تعرفه‌ای گرفت که باعث شد در آن سال کتاب تعرفه برای دومین بار چاپ گردد. لازم به ذکر است یکی از این اقلام تعرفه گوشی تلفن همراه بود.

در سال ۱۳۸٦ نیز مجددا در مجلس تصویب شد که نرخ موثر ۲ واحد افزایش یابد که علت آن افزایش منابع درآمدی ذکر شده بود. این اقدام نیز می‌توانست موجب افزایش تورم گردد.

تغییرات نرخ موثر و نرخ میانگین تعرفه

سال	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸٤	۱۳۸۵	۱۳۸٦
نرخ میانگین تعرفه	۲۶/۱۰	۲۷/۶۱	۲۵/۸۶	۲۳/۸۴	۲۶/۱۷	۲۶/۱۷
نرخ موثر تعرفه	۷	۱۱/۲	۹/۳	۹/۷	۹/۵	۱۰

مقایسه مقادیر جدول فوق نشان می‌دهد که نرخ میانگین و نرخ موثر تعرفه در سالهای ۸۵ و ۸٦ بالاتر از سالهای ۸٤ و ۸۳ می‌باشد که این به نوبه خود نوعی محدودیت تعرفه‌ای برای واردات بیشتر است، در واقع جهت‌گیری کلی تعرفه‌ها به سمت ثبات است.

همانگونه که جدول زیر نشان می‌دهد تعداد ردیف‌های تعرفه‌ای تغییر یافته در سالهای اخیر رو به کاهش نهاده است که مبین دخالت کمتر دولت نهم در تغییرات تعرفه‌آی است.

سال	تعداد تغییرات	افزایش	کاهش	* سایر	ملاحظات
۱۳۸۱					تغییرات سالانه بوده ولی در شهریور ماه سال تغییرات عمده داشته است.
۱۳۸۲					سالانه و به صورت موردی در طول سال
۱۳۸۳	۱۵۱۸				بیشتر هشت رقمی شدن تعرفه مد نظر بوده است، سالانه و موردی طی سال
۱۳۸٤	۳٦۰	۳٤	۲٦	۳۰۰	کمترین تغییرات بین سال
۱۳۸۵	۱۱٤۰	۸۸۲	۱٦۷	۹۱	فقط یک بار در اردیبهشت ماه
۱۳۸٦	۳۰				تغییراتی نداشتیم، تعرفه‌های سال ۱۳۸۵ برای ۱۳۸٦ تنفیذ شد.
۱۳۸۷	۲۸۲	٤۲	۲۱۱	۲۹	

* سایر : شامل شکستن (تفکیک) تعرفه‌ها، ایجاد حداقل حقوق ورودی معادل ریال، زیر نویس و تعرفه فصلی می‌باشد.

اما درباره موضوع شکر به تفصیل در سوال اول پاسخ داده شد. بحث برنج مقوله جداگانه‌ای دارد که لازم است، ابتدا گزارشی درباره میزان تولید، مصرف و نیاز کشور ارائه گردد.

الف) میزان نیاز کشور:

۱- میزان نیاز کشور به برنج (با احتساب حدود ۷۱/۵میلیون نفر جمعیت سال ۸٦ و مصرف سرانه ٤۲ کیلوگرم) حدود ۳۰۰۰ هزارتن است که مقدار۲۱۰۰تن آن در صورت تحقق پیش بینی تولید وزارت جهاد کشاورزی از محل تولید داخل و مابقی ۹۰۰ هزارتن آن از محل واردات تامین خواهد شد. باتوجه به مصوبه شورای اقتصاد ٦۰۰ هزارتن از میزان فوق توسط شرکت بازرگانی دولتی ایران جهت مصارف کالابرگی ، دانشگاهها و مصارف خاص وارد می‌گردد و مابقی نیز از سوی تعاونیهای مرزنشین و سهم کوچکی توسط بخش خصوصی تامین گردیده‌است.

حال ضمن بیان مختصری از وضعیت تولید، واردات ، صادرات و قیمتهای داخلی جهانی این محصول ، نگاهی گذرا نیز به علل گرانی کالا در سالجاری خواهیم نمود.

جدول میزان تولید، سطح زیرکشت واردات ، صادرات میزان خرید تضمینی طی سالهای ۸۷-۸۳

سال	تولید برنج (هزارتن)	واردات برنج (هزارتن)	صادرات برنج (تن)	میزان خرید تضمینی (تن)
۱۳۸۳	۱۶۷۸	۱۱۴۲	۱۴۷	۶۷۵۹۸
۱۳۸۴	۱۸۰۶	۱۰۴۴	۹۳۵	۹۰۳۷۹
۱۳۸۵	۱۶۴۵	۱۲۱۶	۴۳۵	۸۶۹۳۱
۱۳۸۶	۱۷۹۲	۱۰۶۱	۲۷۳۴	۰
پیش‌بینی۱۳۸۷	۱۵۰۰	۰/۰۸۹	-	۰

ماخذ : سایت وزارت جهاد کشاورزی

ضریب اهمیت انواع برنج در سبد هزینه مصرف خانوار و نسبت مصرف آنها

شرح	برنج خارجی*	برنج ایران مرغوب	برنج ایرانی درجه۲
ضریب اهمیت	۰/۷۳	۱/۲۷	۰/۶۶
درصد مصرف	٪۲۷	٪۲۴	٪۴۸

** برنج خارجی شامل برنج تایلندی و غیرتایلندی می‌باشد*

۲- دلایل گرانی برنج بومی داخلی

از علل مهم گرانی برنج داخلی می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود :

۱- عدم تحقق پیش‌بینی تولید برنج داخلی (پیش بینی تولید برنج برای سال ۸۶ توسط وزارت جهاد کشاورزی حدود۲/۲میلیون تن بود که میزان ۱۷۲۹ هزارتن آن محقق شده است) (براساس سایت وزارت جهاد کشاورزی)

۲- ترغیب کشاورزان شالیکار به کشت واریته پر محصول برنج بجای نوع مرغوب محلی در راستای طرح خودکفایی تولید این محصول .

۳- عدم مطلوبیت بخش اعظمی از برنج وارداتی که بدلیل عدم استقبال از سوی مصرف کنندگان به قیمتهای بسیار نازلتر از قیمت تمام شده ، در سطح بازار عمومی مصرف داد و ستد می‌شود .

٤- واردات برنج مرغوب پاکستانی از طریق تعاونیهای مرزنشین با تعرفه ۹۵درصد که این امر موجب گردیده قیمت تمام شده محصول فوق برای واردکننده بیش از نرخ برنج

مرغوب داخلی باشد که این امر خود منجر به افزایش قیمت سایر برنجهای داخلی از جمله برنج مرغوب گردید.

۵- محدودیت خروج برنج پاکستانی وارداتی از استانهای مرزی به سایر استانها به لحاظ محدودیت ناشی از قانون مبادلات مرزی مصوبه سال ۱۳۸٦ مجلس شورای اسلامی

۳- علل افزایش قیمت جهانی برنج در سال ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸

۱- افزایش هزینه‌های تولید به دنبال افزایش قیمت نفت، بروز خشکسالی، بالا رفتن سطح تقاضا و محدود شدن صادرات برنج از سوی کشورهای چین، ویتنام، هند و مصر زمینه لازم را برای رشد بی‌سابقه قیمت برنج مهیا کرد. چین، ویتنام، هند، مصر و تایلند که بخش اعظم نیاز صادرات برنج به کشورهای دنیا را تأمین می‌کنند. هم اکنون قیمت محصول برنج تایلند که بزرگترین صادر کننده جهان است، در ماه‌های اخیر (از ژانویه تا آوریل ۲۰۰۸) با بیش از ۲۰۰ درصد افزایش به ۱۱۰۰ دلار در هر تن رسیده است و پیش‌بینی می‌شود روند صعودی افزایش قیمت برنج در سالجاری ادامه یابد. ضمن اینکه کاهش ارزش دلار در کنار رشد هزینه‌های تولید و افزایش تقاضای سفته بازانه از جمله دلایل رشد قیمت غلات و دیگر محصولات کشاورزی است. با توجه به افول بازار اوراق قرضه در ایالات متحده آمریکا و ادامه افت دلار و وضعیت نامتعادل بازارهای سهام، افزایش قیمت چون سویا، برنج، ذرت و گندم در سطح بازارهای بین‌المللی مورد انتظار است.

۲- برنج به عنوان یک محصول استراتژیک در بسیاری از کشورهای دنیا مطرح است در آسیا نیز این محصول یکی از مهمترین مواد غذایی است بطوریکه مردم کشورهایی همچون ایران، هند، ژاپن، ترکیه، پاکستان و افغانستان حداقل در روز یک وعده غذایی از این محصول استفاده می‌نمایند. از همین رو کشورهای جنوب شرقی آسیا برای جلوگیری از افزایش شدید قیمت این محصول اقداماتی را برای محدود کردن صادرات آن انجام داده‌اند از جمله:

- چین که بزرگترین تولیدکننده برنج در جهان است. تقریباً تمام محصول برنج خود را در بازارهای داخلی مصرف می‌نماید.
- ویتنام که پس از تایلند بزرگترین کشور صادرکننده برنج در جهان است به منظور تثبیت بهای برنج در داخل کشور میزان صدور برنج را در سالجاری ۲۲ درصد کاهش داده است.
- کامبوج، همسایه تایلند نیز اخیراً محدودیتهایی برای صدور برنج قائل شده‌است.
- دولت مصر از اول آوریل صدور برنج را به مدت ٦ ماه به حال تعلیق در آورده.

- اندونزی برای وادار کردن تولیدکنندگان به فروش برنج در داخل کشور، مالیات تازه‌ای را برای صادرات آن تعیین نموده‌است.
- وزارت کشاورزی برزیل اعلام کرده به منظور تضمین عرضه داخلی برنج با توجه به افزایش بهای این محصول در بازارهای جهانی، این کشور موقتاً صادرات برنج از محل ذخایر دولتی را به دیگر کشورها ممنوع کرده‌است.
- با اینحال کشور تایلند به عنوان یکی از بزرگترین صادرکننده برنج دنیا اعلام کرد با وجود کمبود غلات در بازارهای جهانی ذخیره برنج این کشور کافی بوده و میزان صادرات این محصول را کاهش نخواهد داد. این تدابیر در حالی اتخاذ شده که ذخیره جهانی برنج به پایین‌ترین سطح از دهه ۱۹۷۰ رسیده‌است.

۳- پائین‌ترین سطح موجودی

آمار فائو نشان می‌دهد موجودی برنج جهان هم اکنون به پائین ترین سطح طی ۳۰ سال گذشته رسیده‌است. از همین رو کشورهایی همچون فیلیپین که برخلاف تایلند و ویتنام، زمین کشاورزی کافی برای کشت و تأمین برنج مورد نیاز خود را ندارد، ناچارند سالانه بیش از ۲ میلیون تن برنج وارد کنند و بیش از سایر کشورهای جنوب شرقی آسیا از کمبود این محصول آسیب می‌بینند.

۴- افزایش تولید جهانی

در همین حال، سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد (فائو) در گزارشی اعلام کرد که تولید جهانی برنج در سال ۲۰۰۸ حدود دو درصد افزایش می‌یابد و به ٦٦٢ میلیون تن خواهد رسید که این موضوع از فشار عرضه و قیمت در کشورهای بزرگ تولیدکننده این محصول خواهد کاست. براساس گزارش فائو، افزایش یک و هشت دهم درصدی تولید برنج یعنی ۱۲ میلیون تن به نفع تولیدکنندگان عمده آسیایی و نیز کشورهای تولیدکننده در آفریقا، آمریکای لاتین و اروپا خواهد بود. با این حال، تولید برنج در استرالیا و آمریکا نیز امسال کاهش خواهد یافت چرا که در استرالیا خشکسالی به برداشت محصول برنج آسیب زده و در آمریکا نیز کشاورزان به محصولات سودآورتری روی آورده‌اند.

ب) واردات برنج در سال ۱۳۸۶:

- کل واردات برنج ۱۰٦۰ هزارتن
- تکالیف دولتی حسب مصوبه شورای اقتصاد ٦۰۰ هزارتن

- واردات انجام گرفته توسط شرکت بازرگانی دولتی ایران مقدار ۵۸۹ هزار تن معادل ۵۵ درصد کل واردات صورت گرفته که صرفا برای تامین تعهدات دولت و کالا برگ بوده است.
- ٤٥ درصد مابقی واردات به میزان ٤٧١ هزارتن از سوی شرکتهای تعاون مرزنشینان، ملوانان و سایر واردکنندگان بخش خصوصی انجام گرفته است که بخش عمده‌ای از آن از تخفیفات گمرکی ۵۵ درصدی استفاده کرده‌اند.

ج) اقدامات جهت پیش‌گیری :

پس از عدم تصویب لایحه ۱/۲ میلیارد دلاری که بخش قابل توجهی از آن برای جبران افزایش قیمت جهانی برنج اختصاص داده شده بود و به لحاظ جلوگیری از انتقال افزایش جهانی قیمت برنج به داخل کشور و با عنایت به اینکه تعرفه واردات برنج ۱۵۰ درصد بود لذا این امر باعث گردید تا واردکنندگان رغبت چندانی به واردات کالای فوق نداشته باشند، از طرفی برآیند تصمیم فوق ضمن محروم نمودن دولت از کسب درآمد ناشی از حقوق گمرکی این بخش، موجب افزایش قاچاق این کالا نیز بود. بنابراین وزارت متبوع با پیش‌بینی از احتمال ایجاد بحران در وضعیت کالای فوق، کاهش تعرفه کالای فوق را در دستور کار کمیسیون ماده یک مقررات صادرات و واردات قرارداد که با تصویب کمیسیون مذکور؛ **«تعرفه واردات انواع برنج خارجی به ۴ درصد تقلیل و از واردات هرکیلو گرم برنج مبلغ ۱۵۰۰ریال به عنوان مابه‌التفاوت اخذ و جهت جبران بخشی از هزینه‌های تولید در اختیار وزارت جهاد کشاورزی قرار گیرد تا متناسب با نوع برنج تولیدی به کشاورزان، پرداخت گردد.»**

لازم به ذکر است پس از کاهش تعرفه کالای فوق به لحاظ خشکسالی حادث شده در برخی از کشورهای تولیدکننده عمده محصولات کشاورزی جهان و تبعات ناشی از آن قیمت صادرات کالای فوق و سایر اقلام کشاورزی در اکثر کشورها روند صعودی به خود گرفت که با طرح مباحث فوق در رسانه‌های عمومی فضای بازار این کالا ملتهب و به جهت هجوم مردم به خرید و ازطرفی کاهش عرضه این محصول موجب گردید تا قیمت برنج افزایش فزاینده‌ای روبرو گردد. لیکن با کاهش تعرفه و تمهیدات صورت گرفته در حال حاضر واردات کالای فوق تسهیل گردیده و واردکنندگان با رغبت بیشتر اقدام به ورود کالای مذکور می‌نمایند که امید است در آینده نزدیک مشاهده کاهش قیمت کالای فوق در سطح عمومی بازار باشیم.